

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Տառեւական և թագավորական

ԳԻՏԵԼԵԱՑ

Ժ. 8ԱՐԻ. ԹԻՒ 2.

1854

ՅՈՒՆՈՒԱՐԻ 15.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Ե.

Տղայոց արժանեացք ընծայուած մնծարանքը : (Հատ. ԺԱ. Կ. 553)

Թէ որ հաւատքով լուսաւորուած փիլիսոփայութեան առջեւը կրօնական մեծարանաց արժանաւոր էակ մը կ'երևնայ աղայն, ասոր համար է որ այն հասակին բնական առաւելութիւններէն ու չնորհքներէն վեր, աւելի վսեմագոյն և աւելի երկնային բան մը կայ վրան որ այս մեծարանքը պէտք է աղդէ, և զինքը մինչեւնոյն ինքնյայտուածքարձրացընէ :

« Կիրաւի տղուն արարիչը, հայրը և նախատիպը նոյն ինքն լուսուած է :

Այն ամէն բնական չնորհքները, որոնց վրայ այնպիսի զուարծութեամք աշուը նիս կը գարձունենք, նոյն իսկ երկնային չնորհաց նշոյլքն են. և թէ որ իրեն դաստիարակութիւնը պէտք է որ այն չափ վսեմըլլայ և երկիւղած ինսամքով մը գործադրուի, անոր համար է՝ որ այս գերազանց արարածը իրեն բնութեանը, իրեն վսեմութեանը մէջ, իրեն կարողութեանցը զօրութեանը ու ներդաշնակութեանը մէջ նոյն իսկ լուսուծոյն նմանութիւնը կը բերէ :

Այդ խոնարհ տղայն սահմանուած է կրկնակի թագաւորութեան : Ոճէ որ երկրիս վրայ արժանապէս կրէ իր պսակը , երկնից թագաւորութիւնը օր մը բացուի պիտի իր դիմացը . ու թէ որ երբեմն իրեն հրեշտակի անուն տան , թէպէտ երկրիս վրայ հրեշտակներէն խոնարհագոյն է , անոր համար է՝ որ Աստուած հրեշտակի նման առատաձեռներ է իրեն կեանք , միտք ու սէր , և երկնային բնութեանը հետ՝ ամէն Ճոխ կարողութիւնները , ամենայն ձիրքերը և այն ամենայն հրաշալի յատկութիւնները՝ որ Աստուածմէ կը բղխին :

Առեղծնետ Տարդը մէր Կմանութեամբն ու մէր պատէրովը . այս հրաշալի խօսքերը , կ'ըսէ Պոսիւէ , մեզի կը ծանուցանեն որ Աստուած զմարդ ստեղծելու ատեն չէ թէ ուրիշ գաղափար , հապա ինքը զինքը դրաւ . և ուզեց որ մարդկային ստեղծուածոյն վրայ հրաշապէս փայլին իրեն կատարելութեան և փառացը նշանները :

Դեմուզեր պատշաճէն աւելի խօսքս երկնցընել աս խորհրդաւոր նիւթիս վրայօք , սակայն չեմ կրնար զանց ընել ցուցընելու թէ ինչպիսի նորսհրաշ երրորդութիւն մը կը տեսնուի՚ի միութեանկատար և ստեղծեալ բնութեան մը , ու ինչպէս ընդ ազօտ նշմարել կու տայ բարձրելցն Աստուածոյ կենդանի պատկեր մը ու հրաշալի նմանութիւն մը :

Աստուած է կեանք , միտք , անսահման սէր :

Աստուած է Ճմարտութիւն , գեղեցկութիւն , բարութիւն գերագոյն :

Եւ աշանցն ինքն Աստուած հաճեցաւ որ այս իրեն յատուկ էական կատարելութիւնները՝ այս տկար տղուն էութեանը սկզբունքը ըլլան : Կամեցաւ Աստուած որ իրեն աստուածային բնութեանը գերագոյն կարողութիւնները այսպիսի խոնարհ էակի մը նորածին կարողութեանցը վրայ ցոլանան :

Այս տղայն կենդանի է , կը մտածէ , կը սիրէ , ինչպէս Աստուած կը սիրէ , կը խորհի և կեայ : Ճմարդու , Կեղեցիկը , Բարին անոր դաստիարակութեանը անմահ մնունքը , սիրոյն ներ-

թեանը մէջ պիտի ըլլան մտաւորական ու բարյական կրթութեանը մի միայն էական նիւթ :

Ու թէ որ մարդկային մեծամեծ կարողութիւնք միաբանելու ըլլան Ճմարտին , գեղեցկին ու բարւոյն հետ , գերագոյն Ճմարտութեան , գեղեցկութեան ու բարութեան հետ , այն ատեն աշակը գտնուի այս կարողութիւններուն ներգանակութեան , հանգստեան , լըլութեան ու զօրութեան սկզբունքը : Այս է աշա դաստիարակութեան ընելքը :

Այս մարդկային կարողութեանց վսեմ տեսութիւնը , զորն որ հիմակուհիմա նշանակելը միայն բաւական կը սեպեմ , բայց ետքը վրանին տեղն ՚ի տեղը պիտի խօսիմ , նոյն իսկ դաստիարակութեան գիտութեանը սկզբունքն ու հիմն է : Այս տեսութիւնս կը տիրէ մարդկային կարողութեանց զարգանալուն ու գործածելուն վրայ . մինակ ասիկայ , ինչպէս տղու , այսպէս նաև կատարեալ մարդուն կարողութեանցը զարմանալիքը , բնութիւնը և գործքը կը յայտնէ : Եւ միանգամայն , մինակ ասիկակ է որ կը պարզէ գիտութիւնները , լեզուները և մատենագրութիւնները , բանաստեղծութիւնը և արուեստները որ տղուն կը սորվեցընեն : Այս ամէն բանին մէջ նախ և առաջ Աստուած կը տեսնուի . իրեն անունը և փառքը ամէն կողմանէ կը ցոլանան և կը ցոլացընեն իրեւ թէ աստուածային լուսով մը , մարդկային բնութեան ամենայն գեղեցկութիւնները և ամենայն Ճոխութիւնները , զորոնք Աստուած պարգեեր է անոր : Այս աստուածային կատարելութիւնը , որուն պատկերին յարմար ստեղծուած է տղայն , իրեն ընդունելու դաստիարակութեանը կերպը , պատկերը , և էական տիան է . Սուեղծնետ Տարդը մէր պատէրովն ու Կմանութեամբ . Աստուածոյ խօսքը ասկէց աւելի բացայալ չէր կրնար ըլլալ : Ասանկով Աստուած պիտի ըլլայ այս տղուն էութեր կատարելութեանը , անոր իմացականութեանը անմահ մնունքը , սիրոյն ներ-

Հնչութիւնը և միանգամայն բոլոր հոգւոյն կեանքը :

Դիմայ կը հասկըցուի թէ ինչու համար դաստիարակութիւնը աստուածային գործք է ըսի, ինչու համար ըսի որ տղուն բնութեանը ու արժանեացը ընծայուած մեծարանքը՝ կրօնական մեծարանք է, և պէտք է որ ինչուան առ Այստուած բարձրանայ :

Ի՞սյց հոս տեղս ըսբռնելու հարկաւոր բան մ'ալ այս է՝ որ այս գեղեցիկ և մեծ բնութիւնը և Այտեղծողին այս ամէն պարզեները ծլիլ ու մեծնալ կ'ուղեն. և իրենք իրենցմէ կը պահանջեն այս կրօնական մեծարանաց զարգացումը և մշակութիւնը :

Կեանք, իմացականութիւն և սէր. միտք, տաղանդ, հանձար. կիրթ զգացմունք, կիրթ ախորժակ. կամք, բնաւորութիւն, գիտակցութիւն. դպրութիւնք, գիտութիւնք, արհեստք, նոյն իսկ ձարտարութիւնը. կրօնք, բարոյական, ձևարտութիւն, առաքինութիւն. մարդկութեան այս ամէն մեծ և աստուածային բաները առանց լրտոյ ու առանց անուան են տղու մը վրայ, ու թաղուած կը մնան անոր բնութեանը խորերը, թէ որ մէկը հոգ չունենայ մեծարանք զանոնք քննելու ու երկիւղածութեամբ մշակելու :

Այս է գաստիարակութեան գեղեցիկ գործքը. բայց դարձեալ կ'ըսեմ՝ որ մեծարանք եղած դաստիարակութիւնը միայն կրնայ կատարել այսպիսի ազնուական պահանջմունքները և այս վսեմազդեցութիւնները՝ ի գործ գնել. Անձին նուիրումը և ստոյգ ու առանց կեղծաւորութեան երկիւղած մեծարանքը միայն կրնայ կրնան պատշաճապէս մշակել նոյն ինքն Արարշին հիանալի պարգևները. այս գեղեցիկ կարողութիւնները բարձրացընել իրենց բնական ամբողջութեանը կօրին կարողութեանին, ու իրենց գործադրութեան էարաղութեանը ու լրութեանը դժկաստել. իրենց ամենագեղեցիկ աձման զարդը տալ. միով բանիւ պասկել զանոնք գիտութեան ու առաքինութեածաղկըներովը և պտուղներովը :

Ենոր համար դաստիարակութիւնը, ինչպէս որ ինծի կ'երենայ, ուրիշ բան չէ բայց եթէ անստելի վկայութիւն մը այն մեծարանաց՝ որուն որ արժանի է մարդկային բնութեանը : Այս տեսութիւնս որչափ ալ բարձր երենայ, բայց նոյն իսկ հիմն է, որուն վրայ կը հանգչի և պէտք է որ ասոր վրայ բարձրանայ դաստիարակութեան ամբողջ շէնքը :

Ո՞չ, տարակոյս չկայ որ այս գործքս դիւրին բան չէ. շատ ընդարձակ է, և իրեն արտաքին պարզութեանը մէջ բազմաթիւ և մեծամեծ բաներ կը պարունակէ. և թէ որ մէկը չշանայ այս բանս լաւ ըսբռնել, բովանդակել ու 'ի գործ գնելիր ամենայն մեծութեամբը, այն ատենը մեծարանքը մեծապէս կը պակսի :

Այս, թէ որ մէկը երկիւղածութիւնք զինք չինուիրէ մշակելու վսեմացընելու տղուն վրայ մարդկային բնութիւնը ու արժանիքը, թէ որ մէկը անփոյթըլլայ կաղմելու 'ի նմա զմարդը ինչպէս որ Այստուած զանիկայ ստեղծերէ, զմարդը՝ ինչպէս որ Այստուած կ'ուզէ որ զինքը կազմեն ու կատարելագործեն, թէ որ այս բաներս 'ի գործ չեն դներ, մատնիչ կ'ըլլան, ու ոտքի տակ կ'առնեն այն մեծարանքը որ տղուն և իրեն սկզբնական մեծութեանը կը պատշաճի. և բռնադատեալ եմ այս ալ աւելցընելու, որ այս թշուառութիւնը քիչ չպատահիր :

Տղոց գաստիարակները այս բանս ամենւին մտքէ պիտի չհանեն որ տըղայն նոյն ինքն մարդն է, աւանդապահ Այստուծոյ ամենայն պարզեացը և մարդկութեան բոլոր ակնկալութեանցը. և որչափ պղտիկ ալ ըլլայ, արդէն ունի այն ամէն չնորհքը և այն ամէն արժանիքը զոր Այստուած հաղորդած է մարդկային բնութեանը :

Այս մտածութիւնս գաստիարակաց արիւնը հաստատուն բանելու բաւական է, ու բռնադատելու զիրենք որ բնաւ չպակսին այս ազնուական և բազմավաստակ աշխատութեանը մէջ, որուն իրենք զիրենք նուիրած են :

Այսն զինոյն իսկ Այսարիչն ալ երբոր

ուզեց զմարդս ստեղծել, աշխատեցաւ այս մեծ գործքիս առանց անփութութեան և առանց արհամարհանաց. ասիկայ խաղալիկ մը չեղաւ իրեն, ինչպէս որ նիւթական աշխարհքին արարչագործութիւնը եղած էր : Դիտելու բան է որ Աստուած չգործածեց այն հրամայական և կարծ խօսքը՝ որով ոչնչութեան ամուլ ծոցէն հանեց նուաստ արարածոց խուռն բազմութիւնը, որոնք մեր աջքը կը զուարձացընեն, լոյսն ու արեն ալ մէկ տեղ առնելով . հապա, միտքը իբրև թէ իրեն կը ժողվէ, խորհրդակցութեամբ խօսք մը կ'արտաքերէ, և թէ որ կրնամ ըսել, նաև մեծարանօք, այս մեծ և անմահ խօսքը . Ստեղծեն զմարդ՝ պատէր մէր և՝ նմանութիւն : Այսքը այսպիսի փառաւոր գործք մը արժանաւոր ծանրութեամբ կը գործէ :

Ուրեմն մարդուս ստեղծագործութիւնը նախ և առաջ գերագոյն խորհրդոց հետեւութիւն մը եղաւ, ետքը բոլորովին աստուածային գործք մը, և վերջապէս փչում մը, յաւիտենական կենաց շնչումը . լուն չենդանի :

Այսպիսի եղաւ մարդուս ստեղծագործութիւնը նախ մեծութիւնը . այսպիսի պէտքէ ըլլայ իրեն դաստիարակութեան գործքը, ծանրութիւնը ու մեծութիւնը . այսպիսի մեծարանքը որ իրեն կը պատշաճի :

Ահաւասիկ լաւ ըմբռնելու գլխաւոր բանը եթէ մէկը այս գործքիս ձեռք զարնէ :

Ասկէց ետեւ քանի մը գործնական գիտելեաց վրայ գանք : Դաստիարակութեաննապատակն է զմարդը կազմել. բայց այդ խօսքով ինչ կը հասկըցուի, և դաստիարակին իրական պարտքը ո՞ն է : — Ահաւասիկ . Արդս հոգի և մարմին է միանգամայն, միտք, կամք, սիրու և խղճանանք . Աստուած այսպէս ստեղծած է զմարդ :

Ուրեմն զմարդը հաղմէն է՝ տղայն այն զարգացման, վսեմութեան, զօրութեն, գեղեցկութեան աստիճանը հասցընել, որոնց ընդունակ են իրեն նիւթական

և մոտաւորական, բարոյական և կրօնական կարողութիւնները :

Լա աղւան նարնոյն տալ՝ հոգւոյն լաւ ծառայելու համար՝ հարկաւոր եղած ուժը, փափկութիւնը ու աշխուժութութիւնը . բայց գիտնալու է որ այս բանը ոչինչ է . հեթանոսները կ'ըսէին թէ մարդս այն ատենը գեղեցիկ տեսէլ մը ի՛ըլլայ երբոր հագույն գեղեցիութիւնն ու զօրութիւնն երդաշնակութիւնն ու նաև նաև հարմոյն գեղեցիութիւնն ու զօրութեանը հետ :

. . . . . և կորով Հաճոյագոյն ըզպերձ փայլեալ ըզմարմով :

ՎԻՐԳ. Ն. 493.

Միտք առողջ յառողջ մարմին :

ՅՈՒԽԱԴ.

Ուրեմն զմարդ հաղմէն է գլխաւորապէս իրեն նուայը ամենայն գեղեցիկ ծանրութիւնները տալը, իրեն հասկըցընել այն աղնուական ուսմունքները որ իրեն կենացը զարդ և լոյս պիտի ըլլան . պատշաճաւոր կրթութիւններով և մոտաւոր աշխատութիւններով իրեն բոլոր ուժն ու հասողութիւն վաստըկել տալ . զարգացընել իրենդատումը, տրամախոհութիւնը, ախորժակը, թափանցողութիւնը, յիշողութիւնը, երևակայութիւնը, պերճախօսութիւնը, միով բանիւ՝ նախունիւնն ու խօսքը, որ մարդկութեան երկու մեծ առանձնաշնորհութիւններն են :

(Օ նարդ հաղմէլ, ինչպէս որ Աստուած կը պահանջէ, է միանգամայն իրեն բնաւորութիւնն զօրացընել, իրեն հանդը հաստել, իրեն խղճնանիւ լուսաւորել և իրեն սրբին վեհ զգածմունք մը ազդել :

Ծնկել և մնուցանել իրեն հոգւոյն մէջ ամէն առաքինական յօժարութիւններ որոնք որ առաջնորդեն իրեն կատարելու իր պարտուցը օրէնքը առ իւր ստեղծողն, առ ինքն, առ ընկերութիւն և առ ամենայն նմանիս իւր :

Այս ամէնը տարակոյս չկայ շատ բան է . բայց զեռ բոլորը չէ . թէ որ մէկը ասկէց առաջ չանցնի, գործքը անկատար կ'ըլլայ, կամ մանաւանդ քիչ ատենքն բոլորովին կը փանայ :

1. Պղատոն . Ցղ . Հորկապտ . Գիրք Դ . Գլ . Թ :